

הרב מאיר ברקוביץ'

ריצוי ציץ ביום הכיפורים, ועל ידי כוהן משוח מלחמה

א. ריצוי ציץ ביום הכיפורים

1. כיצד מרצה הציץ ביום הכיפורים? (סתירה בדעת הרמב"ם)
 2. ריצוי ציץ – בשעת הטומאה או בשעת הקרבה?
 3. האם ריצוי ציץ מתיר הקרבה בטומאה לכתחילה?
 4. לבישת ציץ יחד עם בגדי לבן
 5. היתכנות קודשים טמאים ביום הכיפורים
- ב. ריצוי ציץ על ידי כוהן משוח מלחמה
1. קושיית הדברי'אברהם
 2. האם היה משוח מלחמה בבית שני?
 3. מינוי משוח מלחמה בעת שלום
 4. ריצוי ציץ שלא בשעת עבודה ע"י משוח מלחמה
 5. ציץ הזהב נחשב לקטגור ואינו ראוי לריצוי
 6. הציץ מרצה רק ע"י כוהן גדול
- ג. סיכום

א. ריצוי ציץ ביום הכיפורים

1. כיצד מרצה הציץ ביום הכיפורים? (סתירה בדעת הרמב"ם)

בגמרא סנהדרין יב ע"ב (וכן ביומא ו ע"ב; פסחים עז ע"א) נאמר:

ציץ, בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה (על טומאת קדשים), דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר: עודו על מצחו – מרצה, אין עודו על מצחו אינו מרצה. אמר לו רבי שמעון: כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח, שאינו על מצחו ומרצה. אמר לו רבי יהודה: הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור.

מהגמרא עולה בבירור שאף ביום הכיפורים אין עוון של הקרבת קודשים בטומאה, אלא שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון מדוע¹; לפי רבי שמעון – הציץ מרצה גם כאשר אינו על מצח הכוהן הגדול, ואילו לפי רבי יהודה – אין צורך בציץ ביוה"כ משום שטומאה הותרה בציבור.²

-
1. צ"ע מנין הסיקה זאת הגמרא, ומדוע לא נאמר שאם נטמא קרבן צריך להביא קרבן אחר? ועיין עמודי אור סי' ב.
 2. לפי רבי יהודה, אין צורך לחזר אחר כוהנים טהורים שיעשו את עבודות הקרבן, שהרי הטומאה הותרה בציבור לכתחילה.

הרמב"ם (ביאת מקדש ז, ח) פוסק כרבי יהודה, שהציץ מרצה רק בעודו על מצח הכוהן הגדול. לפי זה צריך היה לפסוק שטומאה הותרה בציבור, שאם לא כן אין ריצוי לטומאת קודשים ביום הכיפורים כאשר הציץ אינו על מצח הכה"ג, כטענת רבי שמעון. אך באותו פרק עצמו (הל' יד-טו) אומר הרמב"ם שטומאה לא הותרה אלא דחוויה בציבור, א"כ לשיטת הרמב"ם לכאורה אין ריצוי טומאת קודשים ביום הכיפורים, וטומאה אינה מותרת בציבור! (כס"מ, רדב"ז, מהר"י קורקוס).

לכן נראה שלרמב"ם היה תירוץ אחר לקושיית רבי שמעון על רבי יהודה, כיצד ירצה ציץ ביוה"כ – וכפי שיבואר להלן.

2. ריצוי ציץ – בשעת הטומאה או בשעת הקרבה?

יש לבדוק אימתי מרצה הציץ על טומאת הקרבן. האם בשעה שנטמא הקרבן, או בשעת הקרבת הקרבן הטמא. רש"י, בכל שלושת המקומות, סובר שהציץ מרצה בזמן שהטומאה אירעה בקרבן (לרבי יהודה הריצוי מתבצע רק אם הציץ היה באותה שעה על מצח הכה"ג; ולרבי שמעון די בכך שהוא היה שלם ולא שבור באותה שעה).

על דברי רש"י מקשה הידרמ"ה (סנהדרין יב ע"ב)³ – איזה ריצוי שייך בשעת טומאת הקרבן? הלא מצד הסברא, הריצוי הוא קבלת הקרבן לרצון, וזה ונעשה בוודאי רק לאחר מכן, בשעת הקרבה!⁴

3. האם ריצוי ציץ מתיר הקרבה בטומאה לכתחילה?

נחלקו הפוסקים האם ציץ מרצה לכתחילה (שאפשר להקריב קרבן טמא) או בדיעבד (אם הקריבו). לפי הנודע־ביהודה (אבה"ע מהדו"ק סי' פו) פשוט שלכתחילה ציץ אינו מתיר להקריב את הקרבן מדאורייתא. וכן דעת המשך־חכמה (פרשת שלח; וכן בשו"ת שבסוף חידושו לפסחים).

אולם מדברי רש"י ותוס' עולה שהריצוי מועיל ומתיר להקריב את הקרבן בטומאה. הגמרא (זבחים צב ע"א) אומרת שבגד שנשפך עליו דם חטאת שנטמאה – אינו טעון כיבוס, מכיוון שהדם אינו ראוי לזריקה. ומקשים תוס': הרי מכיוון שהציץ

3. וכן הקשה הגבורת־ארי (יומא שם)

4. אבנ"ז (חור"מ סי' צ) הפנה לתוס' בסנהדרין שחולק על רש"י, ולפנינו ליתא. אולי כוונתו לדברי יד רמ"ה.

הרב מבריסק מבאר בדעת רש"י שצריך את ריצוי הציץ בשני הזמנים – גם בשעת טומאה וגם בשעת הקרבה. אך מדברי היד רמ"ה ניכר שרש"י סובר שציץ מרצה בשעת הטומאה בלבד.

ריצוי ציץ ביום הכיפורים, ועל ידי כוהן משוח מלחמה

מרצה על טומאת קודשים, הדם כשר לזריקה!⁵ ומיישבים, שמדובר במקרה שלא ריצה הציץ (לר"י – כשלא היה על מצח הכה"ג,⁶ ולר"ש – כשנשבר). מבואר בתוס' שדם שנטמא ניתן (מדאורייתא) לזרקו לכתחילה מחמת ריצוי הציץ.

וכן עולה מדברי רש"י בגיטין (נד ע"א). הגמרא מקשה על רבי מאיר שקונס שוגג אטו מזיד, א"כ מדוע דם שנטמא וזרקו במזיד לא הורצה אבל בשוגג כן הורצה? ומבאר רש"י: "במזיד לא הורצה – מדרבנן, וקנסא הוא לאסור בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו. והך זריקת מזיד איסורא דרבנן היא, דמדאורייתא זורק לכתחילה דהציץ מרצה".

בהערות לכנסת הגדולה (מנחות כה) ועוד אחרונים הסבירו, שרש"י לשיטתו, שציץ מרצה כבר בשעת הטומאה, ואם כן משמעות הריצוי היא שאין הטומאה חלה על הקרבן. ומכיוון כיון שהטומאה אינה חלה – ממילא מותרת ההקרבה אף לכתחילה.

אם כן, בעוד שלפי הידרמ"ה והגבורת-ארי, כוונת הפסוק "ונשא אהרן את עון הקדשים" היא – למחילה על עוון ההקרבה, הרי שלפי רש"י (ותוס') כוונת הפסוק היא – 'ומנע אהרון את עוון הקודשים', ע"י ביטול טומאתם מלכתחילה.

4. לבישת ציץ יחד עם בגדי לבן

על דברי רבי שמעון "יום הכיפורים יוכיח", כתב רש"י: "שאינו על מצחו, דהא אין נכנס שם בבגדי זהב, כדאמרין דאין קטגור נעשה סגור". מקשה על כך רע"א (בגליון הש"ס): מדוע הוצרך רש"י לנמק את חסרון הציץ על דרך השלילה, שאסור להכניס בגדי זהב לקה"ק, שזהו 'טעמא דקרא', הרי לכאורה היה צריך לומר על דרך החיוב, שהתורה ציוותה להיכנס לקה"ק בבגדי לבן, שזהו הנימוק העיקרי הכתוב במפורש בפסוק.

האבני-נזר מתרץ את קושיית רע"א בשם נכדו (רבי שבתי בורנשטיין) – שמהפסוק אנו למדים שאין חובה ללבוש בגדי זהב ביוה"כ, ואלמלא הסברה של "אין קטגור

5. אמנם מדרבנן הדם פסול לזריקה לכתחילה, ורק בדיעבד מעמידים אותו על דין דאורייתא, כפי שהביאו התוס' שם מהגמרא בפסחים (פ ע"ב). על פי זה מתקן הקרן-אורה (שם) את הגרסה בתוס', ומבאר שקושייתם היא מדוע אינו טעון כיבוס, והלא מדאורייתא כשר לזריקה.

6. האבני"ז (יובא לקמן) מוכיח מדברי התוס' כרש"י שהובא לעיל, שהציץ מרצה בשעת הטומאה, שאם לא כן מה בכך שאין הציץ על מצחו בשעה שנפל דם טמא על הבגד? מ"מ יכול להקריב הקרבן בשעת הקרבה והקרבת יוכשר. מכאן שלאחר שנטמא הקרבן לא מועילה לבישת ציץ.

נעשה סנגור" ניתן היה לומר שיש רשות ללבוש אותם⁷ וא"כ אפשר שביוה"כ יהיה הציץ על מצח הכה"ג! על כן לא הסתפק רש"י בהבאת הפסוק המחייב ללבוש בגדי לבן.

לפי"ז הנימוק של 'אין קטגור נעשה סנגור' יוצר נפקא מינה שאין ללבוש בגדי זהב ביחד עם בגדי הלבן, וא"כ הדבר תלוי בפלוגתת רבי שמעון (שדורש טעמא דקרא) ורבי יהודה (ב"מ קטו ע"א וסנהדרין כא ע"א). לפי"ז, קושיית רבי שמעון המוכיח מיוה"כ שציץ מרצה גם כשאינו על מצחו היא לשיטתו, שדורש טעמא דקרא שאין קטגור נעשה סנגור, וסובר שאין רשות ללבוש את הציץ בעת לבישת בגדי לבן. אולם רבי יהודה שאינו דורש טעמא דקרא יכול לסבור שיכול כה"ג ללבוש את הציץ ביוה"כ בנוסף על בגדי הלבן, ועל כן אם תהיה טומאה ביוה"כ ילבש את הציץ.

לאור תירוץ זה מבאר נכד האבני־נזר את הסתירה בדעת הרמב"ם – שפסק כרבי יהודה למרות שפסק שטומאה דחוויה בציבור. והקשנו, כיצד ציץ ירצה ביוה"כ? התשובה – ילבש אותו הכה"ג בנוסף לבגדי לבן!

אולם האבני־נזר (חו"מ צ) מקשה עליו מספר קושיות: א. דוחק לומר שהרמב"ם סבר שדברי רב חסדא אינם להלכה, מאחר שדבריו הובאו כ'סתמא דגמרא' בסוגיות שיש בהן נפק"מ להלכה. ב. רב חסדא לא אמר דבריו כ'טעמא דקרא' של החיוב ללבוש בגדי לבן, אלא רק כדי ליישב קושייה – מדוע אסרה התורה ללבוש מעיל בכניסתו לקודש־הקודשים, הרי לבישת המעיל היא כדי שישמע קולו "בבואו אל הקודש"! ומשום כך הוסיף טעם – שאין קטגור נעשה סנגור.⁸ ג. נכד האבני־נזר הציע שלפי רבי יהודה אם אירעה טומאה ביוה"כ ילבש כהן גדול את הציץ ויקריב בטומאה. פתרון זה עולה דוקא לפי ידרמ"ה,⁹ שהציץ מרצה בשעת ההקרבה, אך לרש"י ראינו שהציץ צריך להיות על מצחו בשעת הטומאה, ולבישתו לאחר מכן לא תועיל. אם כן הסבר זה אינו יכול להוות יישוב לשיטת רש"י.

7. לפי הבנה זו, ציווי התורה ללבוש בגדי לבן ביוה"כ אינו הוראה חיובית באיזה בגדים לעבוד, אלא היתר להימנע מלבישת שאר הבגדים, שלא ייחשב כמחוסר בגדים בלעד. וזהו חידוש גדול, וצ"ע.

8. האבני־נזר מוכיח זאת מכך שלגבי איסור כלאיים באבנטו של הכה"ג ביוה"כ (בניגוד לאבנט רגיל) לא נאמר הנימוק של "אין קטגור נעשה סנגור". מכאן מוכח שזהו אינו כלל גורף כ'טעמא דקרא', אלא תירוץ נקודתי לקושייה מסוימת (מדוע לא לובשים מעיל משום "ונשמע קולו בבואו אל הקודש").

9. ולשיטתו ריצוי ציץ אינו מתיר הקרבה לכתחילה, כמבואר לעיל.

ריצוי ציץ ביום הכיפורים, ועל ידי כוהן משוח מלחמה

האבנ"ז מוכיח זאת מהירושלמי, האומר שכה"ג לובש בגדיו כל יום כדי לרצות על הטומאה,¹⁰ כיון שהציץ מרצה רק בעודו על מצחו. ולשיטת נכדו צ"ע מדוע – הרי אם תארע טומאה בקודשים יוכל הכה"ג ללבוש את הבגדים כדי להתירם מכאן ולהבא! מכאן שלא תועיל לבישת הבגדים במצב זה כיון שלא היה הציץ עליו בשעת הטומאה.

מלבד זאת, עיקר חידושו של נכד האבני נזר צריך עיון – הרי כשם שמחוסר בגדים פוסל כך ייתור בגדים פוסל, ואם כן כיצד הציע ללבוש ציץ בנוסף לבגדי לבן? קושייה זו מתורצת במקדש דוד (פ' לו ס"קא) שמסביר שציץ אינו בגד אלא תכשיט מזהב (סוכה ה ע"א),¹¹ וכשם שכה"ג עובד עם תפילין בראשו ולא הווי יתור בגדים כי אינם בגד, כך מותר לו להוסיף ציץ על בגדי הלבן. ולשיטתו אין צורך ללבוש שאר בגדי זהב לצורך הריצוי, כפי שכתבו תוס' ביחס לינאי המלך (ודלא כירושלמי שלעיל).¹²

אמנם למעשה אסור לכה"ג ללבוש ציץ בעבודת יוה"כ, משום שאין קטגור נעשה סנגור (ולא משום הציווי ללבוש בגדי לבן). בכך מיושבים דברי רש"י ומתורצת קושייתו של רע"א על דבריו.¹³

5. היתכנות קודשים טמאים ביום הכיפורים

המלבי"ם (ארצות החיים סי' יח) כתב שכדי שקרבן יקבל טומאה צריך שיוכשר במשקה שניתן לדעת הבעלים. אולם בקרבן ציבור אין בעלים, ולכן אינו מקבל טומאה.¹⁴ לכן הגמ' מביאה דוגמא לקרבן שהוכשר לקבל טומאה מפר של שלמים, שהוא קרבן יחיד.¹⁵

10. מדבריו עולה שצריך ללבוש את כל הבגדים כדי שהציץ ירצה.

11. בשאלה האם ציץ חשיב בגד או לא – עיין אבן-עזרא, שמות כח, ד; רמב"ם, כלי מקדש ח, ב. ופתיל התכלת שבציץ אינו מחשיבו כבגד, כי אין בו ג' על ג' טפחים. אמנם בגמרא (חולין קלח) נאמר שכיפה של צמר היתה מונחת בראשו של כה"ג ועליה מונח הציץ, אך הרמב"ם לא הזכיר כיפה זו.

12. בית הלוי (א, ג) כתב שלבישת הציץ לבדו אינה מרצה כי "בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" (סנהדרין פג ע"ב). לפי"ז מיושבים דברי נכד האבני-נזר, שבאמת כדברי הירושלמי ציץ מרצה רק כשלבוש בשאר הבגדים ג"כ, אך ביוה"כ שכהונתם עליהם מצד בגדי לבן, יירצה גם הציץ בלבישתו לחוד, בלא שאר בגדי זהב.

13. ראה לקמן יישוב שלישי לדברי רש"י מהספר ניצני ניסן.

14. חיבת הקודש לרמב"ם אינו אלא מדרבנן.

15. מכאן מביא קצוה"ח (תו, א) סיוע לפוסקים כריה"ג ששלמים ממון בעלים, ולכן הוכשר לקבל טומאה.

לפי זה, ביוה"כ שכולו קרבנות ציבור¹⁶ אין צורך כלל בריצוי ציץ! ואם כן ניתן ליישב על פי זה את דעת הרמב"ם, שלמרות שטומאה דחוויה בציבור – ביוה"כ אין צורך בריצוי הציץ, כי אין קרבן שיטמא. רק לפי רבי שמעון הסובר (פסחים יז ע"ב) שדם קודשים מקבל טומאה מדאורייתא יכול להיווצר מצב של טומאת קרבן ביוה"כ, ולשיטתו הרי הציץ מרצה גם כשאינו על מצחו של כה"ג. אך להלכה אנו סוברים שמשקי בי מטבחיא דכן, והדם לא מקבל טומאה (רמב"ם, פסולי המוקדשים א, ו), ואם כן ביוה"כ אין שום מציאות של קבלת טומאה: הבשר עצמו אינו מוכשר (כי אין דעת בעלים), והדם אינו מקבל טומאה.¹⁷

ב. ריצוי ציץ על ידי כוהן משוח מלחמה

1. קושיית הדבר-אברהם

מקושייתו של רבי שמעון על רבי יהודה – כיצד מרצה הציץ ביוה"כ בשעה שאינו על מצח הכוהן הגדול – מוכח שבאותה שעה אף כוהן אחר אינו יכול ללבוש במקומו את הציץ ולרצות בכך על טומאת הקודשים. על כך מקשה הדבר-אברהם (ח"ב סכ"ב) הרי אליבא דרב דימי (יומא דף עב-עג) גם כוהן משוח מלחמה עובד בשמונה בגדים (בניגוד לרבין שסבור שעבודתו בבגדי הדיוט ורק כאשר נשאל באו"ת לובש שמונה בגדים), ואם כן מדוע לא יוכל ללבוש את הציץ ולרצות בשעה שהכה"ג נכנס לפני ולפנים?

2. האם היה משוח מלחמה בבית שני?

הזכר-יצחק (סוף ח"א, מהמובא בשמו ע"י הדבר-אברהם) מיישב, שקושיית רבי שמעון מתייחסת לזמן בית שני שבו לא היה מצוי שמן המשחה, ומשום כך לא ניתן היה למנות כוהן משוח מלחמה.¹⁸ ואף על פי שכוהן גדול יכול להתמנות ע"י ריבוי בגדים בזמן שאין שמן המשחה, כוהן משוח מלחמה אינו יכול, משום שאפילו לרב דימי

16. יש לעיין במעמד פר ואיל של כה"ג ומי זוכה בעור של עולת יוה"כ ואכמ"ל.

17. הכוב-מיעקב (סי' סג) הוסיף שהפר והשעיר הנשרפין אינם נחשבים כאוכלין ולכן אינם מקבלים טומאה, אך דן מצד אמורי הפר והשעיר שהם אכילת מזבח (ועי' שבשעת הקטרה הכהן לבוש בגדי זהב).

18. ראייה לכך שלא היה משוח מלחמה בבית שני מביא הרב מרדכי אילן ('תורת הקודש' ח"ב, נח) מדברי התוס' ישנים (יומא לט ע"א), שמבאר מדוע היו צריכים למנות סגן לכה"ג שמא יארע בו פסול – והרי משוח מלחמה יוכל להחליפו? (ומתרץ, שמשום איבה לא היו ממנים מחליף שכשר לעבודה גם לאחר יוה"כ, והעדיפו מינוי סגן זמני). בתוך דבריהם כותבים התוס' ישנים שמשום כך אף בבית ראשון שהיה בו משוח מלחמה, היו ממנים לצדו סגן. ומשמע שדווקא בבית ראשון ולא בבית שני.

ריצוי ציץ ביום הכיפורים, ועל ידי כוהן משוח מלחמה

הסובר שמשוח מלחמה עובד בריבוי בגדים, מכיוון שעיקר מינויו אינו לעבודה אינו יכול להתמנות על ידי ריבוי הבגדים.

לדעת הזכר־יצחק, גם מינוי ע"י עבודה (קריאת הפרשה לפני היוצאים למלחמה), המועילה לכהונה גדולה ("עבודתו מחנכתו", יומא דף יב), אינה שייכת בכוהן משוח מלחמה, משום שאינה עבודה האסורה לזר ואין במעשה זה כל היכר (וכן כתב המנ"ח ש'אין סברא כלל' שיתמנה ע"י 'עבודה').

אמנם המנחת־חינוך (מצווה קז) חולק על דברי הזכר־יצחק, ולשיטתו אליבא דרב דימי ניתן למנות משוח מלחמה ע"י ריבוי בגדים, אך גם הוא מסכים שלמעשה לא ניתן היה למנות כוהן משוח בבית שני, משום שלהלכה נפסק כרבין, שמשוח מלחמה עובד בבגדי הדיוט, ולכן ודאי שאינו מתמנה ע"י ריבוי בגדים.

את דברי יוסיפון (פרק כ) שמתתיהו ובניו היו מכונים בפי העם "כוהנים משוחי מלחמה", מבאר המנחת־חינוך שאין זו הגדרה הלכתית מדויקת, ורק לשם הכבוד כינו אותם בתואר זה.¹⁹

אולם במשפט המלוכה (עמ' קמ) מדייק הרב יהודה גרשוני מדברי הגמרא (סוטה מב ע"ב): "מה שוטר במינוי אף משוח מלחמה במינוי". שאף בזמן שיש שמן המשחה, איקר מינוי של הכוהן ל"משוח מלחמה" אינו אלא במינוי בפה. את הכינוי "משוח מלחמה" מבאר הרב גרשוני על פי המאירי (שם) שכתב: "ולא עוד אלא כשנתמנה לכך היו מושחין אותו בשמן המשחה", כלומר: תחילה התמנה (בפה) ואר כך היו מושחים אותו בשמן המשחה (כשזה היה מצוי). לפי"ז כאשר אין שמן המשחה מינוי משוח מלחמה הוא באמירה גרידא, ולפי"ז אכן גם בבית שני ניתן למנות משוח מלחמה.

ראיה לקיומו של משוח מלחמה בבית שני ניתן להביא מהסברו של הכסף־משנה בדעת הרמב"ם. בהל' כלי המקדש (ד, יט) מדרג הרמב"ם את סוגי הכהונה השונים לפי חשיבותם (לעניין סדר קדימתם להצלת חיים, להלוואה וכדו'):

[א] כהן הגדול המשוח קודם למרובה בגדים, [ב] ומרובה בגדים העומד לשרת קודם למשוח שעבר מחמת קרי, [ג] והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, [ד] והעובר

19. ר' משה סולובייצ'יק (ב'הפרדס' ומשם לקובץ חידושי תורה) הקשה, אם כינוי זה אינו אלא מפני הכבוד, מדוע לא כינוהו בתואר "כהן גדול", שזהו תואר חשוב יותר (שאינו עושין מכה"ג משוח מלחמה, כי מעלין בקודש ואין מורדין, רש"ש יומא עג, רמב"ם כלי מקדש ד, כא). כמו"כ מהמתואר בספר מכבים נראה שיהודה המכבי אכן התנהג כמשוח מלחמה ממש. ומיישב הר"מ סולובייצ'יק, שבזמן בית שני "משוח מלחמה" היה כינוי חשוב יותר, מפני שאת רישיון הכהונה הגדולה קנו הצדוקים בכסף מהממשל היווני, ואילו משוח מלחמה כל ייעודו היה להוכיח את העם ליראת ה', ומשום כך החשיבוהו יותר.

מחמת מום קודם לכהן משוח מלחמה, [ה] ומשוח מלחמה קודם לסגן, [ו] וסגן קודם לקתיקול, [ז] וקתיקול קודם לאמרכל, [ח] ואמרכל קודם לגזבר, [ט] וגזבר קודם לראש משמר, [י] וראש המשמר קודם לראש בית אב, [יא] וראש בית אב קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. נמצאו הכהנים תמיד שמנה מעלות זו למעלה מזו.

הרמב"ם מסכם ואומר ש"נמצאו הכהנים תמיד שמונה מעלות זו למעלה מזו", למרות שמנה אחד-עשר סוגי כוהנים! הכסף-משנה מסביר שהרמב"ם מונה רק מעלות שקיימות תמיד (כדברי הרמב"ם – "נמצאו הכהנים תמיד") – למעט כה"ג שעבר מחמת קרי וכה"ג שעבר מחמת מום שאינם מציאות קבועה, וכוהן הדיוט אינו "מעלה" ולפיכך לא החשיבו הרמב"ם במנינו. מדבריו יוצא, שכוהן משוח מלחמה, היא מדרגת כהונה שקיימת תמיד!²⁰

3. מינוי משוח מלחמה בעת שלום

הדבר-אברהם מיישב את קושייתו באופן אחר. לדבריו, גם אם קיימת אפשרות למנות משוח מלחמה בבית שני, אין למנותו אלא לפני מלחמה, לצורך המלחמה. לכן קושיית רבי שמעון במקומה עומדת – שהרי בתקופות ששרר שלום לא היה כוהן משוח מלחמה, ואם כן חוזרת השאלה כיצד ירצה הציץ ביוה"כ!

4. ריצוי ציץ שלא בשעת עבודה ע"י משוח מלחמה

הרמב"ם והראב"ד (כלאים י, לב) נחלקו האם כוהן שלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקה משום לבישת כלאיים – לרמב"ם לוקה, משום שאיסור כלאיים נדחה רק בשעת עבודה; ולראב"ד אינו לוקה, משום שאיסור כלאיים הותר בכללו בבגדי עבודה. השאגת-אריה (כט) מקשה על הרמב"ם מהדין שכה"ג רשאי לעבוד במשך השנה בכל עבודה שירצה – למ"ד שבבגדי כהן הדיוט אין כלאיים – כיצד הותר לכה"ג לדחות את איסור כלאיים כשכוהן הדיוט יכול לעשותה מבלי לדחות איסור? הרי אין עשה דוחה ל"ת כאשפז לקיים שניהם! (שבת קלג ע"א).²¹

הדבר-אברהם מיישב את קושיית השאגת-אריה, וכותב שלגבי כה"ג איסור כלאיים

20. בתירוץ אחר מיישב הכס"מ, שהרמב"ם פָּלַל במנינו את הכוהן ההדיוט אך לא את משוח מלחמה, משום שעבודתו היא מחוץ למקדש, ובכל מקרה הכס"מ לא מנמק זאת באי-תמידיות התפקיד, משום שלשיטתו גם בבית שני הייתה אפשרות למשוח מלחמה. אולם במרכבת המשנה כתב שהרמב"ם לא מנה את משוח מלחמה משום שלא היה בבית שני, והביאו הגר"ח"ק ב'דרך חכמה' על הרמב"ם, ומציין שם ליוסיפון (פרק סג) שכתב על עצמו שהוא היה משוח מלחמה.

21. בית הלוי (ריש ח"א) מיישב שאדם אחר שיכול לעבוד אינו נחשב 'יכול לקיים שניהם' כיון שהמצווה רובצת אף על הכהן גדול והוא אינו יכול לקיים מצוות עבודה בלא לעבור על לאו של כלאיים. הדבר-אברהם אינו מקבל דבריו, עיי"ש.

ריצוי ציץ ביום הכיפורים, ועל ידי כוהן משוח מלחמה

הותר לגמרי, משום שלגביו תמיד "שעת עבודה", משום שהוא צריך ללבוש הבגדים כדי שהציץ ירצה, ונאמר בו "והיה על מצחו תמיד"²² (כן עולה מרמב"ם ביאת מקדש ד, ח). ורק לגבי כוהן הדיוט כתב הרמב"ם שלוקה משום כלאיים שלא בשעת עבודה.

על פי תירוץ זה מוסיף הדבר־אברהם תירוץ נוסף (אליבא דשיטת הרמב"ם) – שגם כאשר ישנו כוהן משוח מלחמה ממונה, אינו רשאי ללבוש את שמונה הבגדים בכל עת שירצה, משום הכלאיים שבהם, שהרי רק לגבי כוהן גדול נאמר הציצוי "והיה על מצחו תמיד", ולכן גם כאשר הכוהן הגדול לובש בגדי לבן אסור לכוהן משוח מלחמה להכניס את עצמו מיוזמתו לידי איסור בעבודה שאינה עבודתו.

5. ציץ הזהב נחשב לקטגור ואינו ראוי לריצוי

בספר ניצני ניסן (רבי ניסן יאבלונסקי מסלבדוקא, ואח"כ רב בשיקאגו) מיישב קושיית הדבר־אברהם שבה פתחנו באופן הבא: כיון שעבודת פנים היא בבגדי לבן לא יעזור שמשוח מלחמה יעמוד בחוץ עם בגדי זהב, כי זו עבודה שריצויה הוא רק עם בגדי לבן, ולא יכול להיות שנשתמש בציץ הזהב כדי לרצות על טומאת קודשים שעבודתם היא לפני ולפנים, שהרי "אין קטגור נעשה סגור". לכן לא זו בלבד שאין הכה"ג נכנס לפניו בבגדי זהב, אלא גם בגדי זהב אינם יכולים 'לגבות' אותו בעבודתו בפנים.²³

לפי"ז מיושבת קושיית רע"א בגליון־הש"ס על דברי רש"י (פסחים עז ע"א) מדוע נימק רש"י את אי־הכנסת הציץ משום ש"אין קטגור נעשה סגור" ולא בעצם ציווי התורה ללבוש בגדי לבן – משום שרש"י העדיף לתת נימוק שישלול גם את האפשרות שהציץ ירצה מבחוץ ע"י לבישתו ע"י אדם אחר.

6. הציץ מרצה רק ע"י כוהן גדול

בספר שערי זיו (ר' ישעיה וינוגרד) מיישב את קושיית הדבר־אברהם וכותב שלדעת רבי יהודה, הסובר שהציץ מרצה רק כשהוא על מצח הכה"ג, אין אפשרות לכוהן אחר 'להיכנס לנעליו' של הכוהן הגדול. לכן גם אם הכוהן משוח מלחמה לובש ציץ, אין ביכולתו לרצות על טומאת הקודשים. כראיה לכך הוא מביא את לשון הכתוב (שמות

22. ולבישת ציץ ללא שאר בגדים שיש בהם כלאיים, אסורה. הדבר־אברהם מדייק זאת מהגמ' בסנהדרין (מט ע"ב) שאומרת שלא יהא דבר קודם למכנסיים, ומשמע אפילו ציץ. אמנם הוא

דוחה ראיתו, משום שייתכן איסור זה נאמר שם דוקא ביחס לכוהן הדיוט.

23. אמנם לדעת רבי שמעון, שהציץ מרצה גם כשאינו על מצח הכה"ג, אין כל פגם בכך שהוא מרצה על קודשים הנעשים לפני ולפנים, למרות שהוא עשוי מזהב, כי האיסור הוא – כדברי הגמרא (ר"ה כו ע"א) – "חוטא בל יתנאה", כלומר אין חסרון בעצם מציאותו של ציץ הזהב, אלא בהתהדרות ביופיו הנובעת מהיות עשוי זהב.

כח, לח) – "והיה על מצח אהרון ונשא אהרון את עון הקדשים" – שנה הכתוב לעכב, אהרן דוקא, שהוא כה"ג ולא משוח מלחמה.²⁴

ג. סיכום

א. לדעת רבי יהודה, הציץ מרצה רק בעודו על מצח כה"ג, ולדעת רבי שמעון מרצה תמיד. ר"ש הוכיח דבריו מכה"ג ביוה"כ שמרצה אף בשעה שהוא לבוש בבגדי לבן, ור"י השיב שביוה"כ אין צורך בריצוי כי טומאה הותרה בציבור.

ב. הרמב"ם פסק כר"י שציץ מרצה רק בעודו על מצח הכה"ג, ומאיך פסק שטומאה דחיה בציבור ולא הותרה, וצ"ע לשיטתו כיצד מרצה הציץ ביוה"כ.

ג. נחלקו ראשונים (רש"י ורמ"ה) מתי פועל ריצוי ציץ – בשעת הטומאה או בשעת ההקרבה. כמו כן, קיימת מחלוקת האם ריצוי ציץ מתיר מדאורייתא להקריב קרבן טמא (רש"י ותוס'), או שרק מכפר על הקרבתו בדיעבד (נו"ב ומש"ח). ויש שתלו שתי מחלוקות אלו זו בזו (כנה"ג).

ד. נחלקו אחרונים (האבני-נזר ונכדו) האם רשאי הכהן הגדול להוסיף ציץ על בגדי הלבן כדי לרצות על הטומאה.

ה. לדעת המלבי"ם אין אפשרות של טומאת קדשים ביוה"כ, שכן בקרבנות ציבור אין 'ניחותא דבעלים' כדי להכשיר לקבל טומאה.

ו. הדבר-אברהם תמה מדוע לא העלתה הגמרא אפשרות של ריצוי ציץ ביוה"כ ע"י משוח מלחמה. יש שהשיבו שאין אפשרות למנות משוח מלחמה, ללא שמן משחה, או בעת שלום. ויש שכתבו שאף אם יימשח כדין לא יוכל לרצות טומאת קודשים, ונימוקים שונים נאמרו בכך: 1. אסור לו ללבוש בגדי כהונה משום כלאיים (דבר אברהם). 2. הציץ אינו יכול לרצות כי אין קטגור נעשה סגור (ניצני ניסן). 3. ציץ מרצה רק על מצח כה"ג ולא על מחליפיו שאינם בדרגתו (שערי זיו).

24. הגר"ח מבריסק (סטנסיל, בדין משוח מלחמה) מביא את דברי הירושלמי שעוסק במינוי משוח מלחמה לכה"ג – האם די במינוי בפה, או שצריך למנותו בלבישת שמונה בגדים. וביאר הגר"ח, שלגבי משוח מלחמה שנמשח בשמן – אין ספק שאין צורך למושחו שנית. וכל הספק כאשר מינויו היה בריבוי בגדים, אליבא דרב דימי שמשוח מלחמה לובש שמונה בגדים – שמכיון שמשוח מלחמה אין עיקרו לעבודה, אפשר שמינויו בריבוי בגדים אינו מועיל לכהונה גדולה. לפי"ז מכיון שהלכה כרבין, שמשוח מלחמה אינו לובש שמונה בגדים, אכן צריך להיות מינוי משוח מלחמה לכה"ג באמצעות ריבוי בגדים.

עכ"פ מסקנת הירושלמי שלרב דימי שמשוח מלחמה לובש שמונה בגדים, מינוי בלבישת בגדים עומד לו אף למינויו ככה"ג, יש לעיין האם ר' ישעיה וינוגרד יקבל ביאור זה של הגר"ח, שהרי לדעתו לבישת משוח מלחמה שמונה בגדים אינה דומה ללבישת כה"ג שמונה בגדים.